

2010

þÿ ÿ Á , ì ´ ç ¾ ç ´ ì ¾ ± 0 ± 1 , µ ç » ç 3 1 0 ì Â
þÿ À Á ç 2 » · ¼ ± Ä 1 Ã ¼ ì Â . œ µ » µ Ä ® ¼ ± Á
þÿ ´ ç ¾ ± Ä 1 0 ® Â ~ µ ç » ç 3 - ± Â “ ’

Martzelos, Georgios

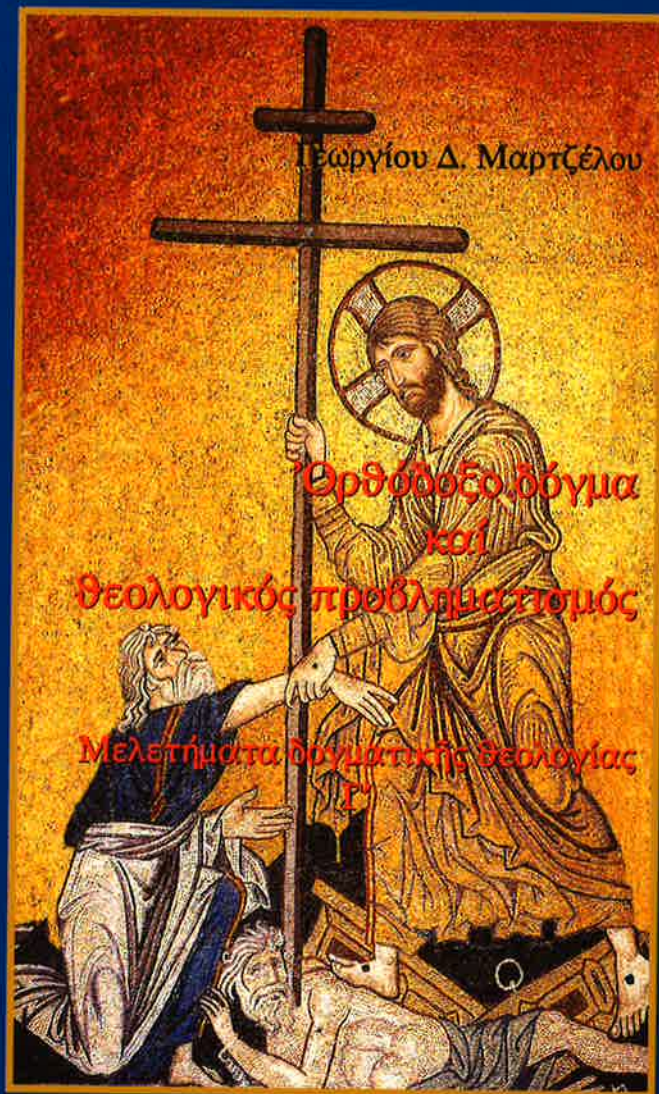
þÿ . ç Å Á ½ ¬ Á ±

<http://hdl.handle.net/11728/7426>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-60

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. ΠΟΥΡΝΑΡΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ISSN: Σειρά 1105

Ὁρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός

Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Γ' ISBN: 978-960-242-359-2

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-60

Ὁρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός

Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Γ'

© Γεώργιος Δ. Μαρτζέλος – Παναγιώτης Σ. Πουρναράς

Θεσσαλονίκη 2010

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Σ. ΠΟΥΡΝΑΡΑ

Καστριτσίου 12, 546 23 Θεσσαλονίκη

Τ.Θ. 112-20, 546 26 Θεσσαλονίκη

τηλ. 2310-270.941, Fax 2310-228.922

e-mail: pournarasbooks@the.forthnet.gr

Στόν ἀξέχαστο φίλο καί συνάδελφο
Νίκο Ματσούκα
ἐλάχιστο δείγμα εὐγνωμοσύνης
στή μνήμη του
γιά τήν τεράστια προσφορά του
στήν ἐπιστήμη τῆς Θεολογίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	13
1. ΤΟ ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΡ- ΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	
Είσαγωγή	19
α. Θεολογικές προϋποθέσεις.....	21
β. Αρχέγονη κατάσταση και πτώση τοῦ ἀνθρώπου.....	25
γ. Ἡ μετάδοση τῶν συνεπειῶν τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος.....	35
δ. Ἡ ἄρση τῶν συνεπειῶν τοῦ προπατορικοῦ ἀ- μαρτήματος.....	43
Συμπέρασμα.....	48
2. Ἡ ΣΑΡΚΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΙΕΡΑ- ΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	
Είσαγωγή.....	51
α. Τό Εὐαγγέλιο ὡς ὁ σαρκωμένος λόγος τοῦ Θεοῦ.....	54
β. Ὁρθόδοξο δόγμα καί ἐλληνική φιλοσοφία.....	60
Συμπέρασμα.....	67
3. Ἡ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΓΡΗΓΟ- ΡΙΟ ΝΥΣΣΗΣ	
Είσαγωγή	69
α. Ἡ γένεση καί ἡ οὐσία τῆς ὕλης	71
β. Ὁ δυναμικός χαρακτήρας τῆς δημιουργίας	73
Συμπέρασμα	80

4. Η ΜΑΡΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ

Είσαγωγή	83
α. Ἡ Μαριολογία τοῦ Βασιλείου Σελευκείας	87
1. Ὁ χαρακτηρισμός τῆς Παρθένου Μαρίας ὡς «Θεοτόκου»	87
2. «Τό μέγα τῆς Θεοτόκου μυστήριον».....	93
3. Ἡ Θεοτόκος ὡς «Παναγία».....	95
β. Ἡ Μαριολογία τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ καί ἡ ἐξάρτησή της ἀπό τό Βασίλειο Σελευκείας	98
1. Τό πλαίσιο τῆς Μαριολογίας τοῦ Ρωμανοῦ	98
2. Μαριολογικές ἐξαρτήσεις τοῦ Ρωμανοῦ ἀπό τό Βασίλειο Σελευκείας.....	101
3. Ἡ Μαριολογία τοῦ Ρωμανοῦ στήν ὑπηρεσία τῆς Χριστολογίας του	114
Συμπέρασμα	117

5. ΚΑΤΑΦΑΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓ. ΜΑ- ΕΙΜΟ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ

Είσαγωγή.....	119
α. Ἐννοια καί γνωσιολογική σημασία τῆς καταφα- τικῆς καί τῆς ἀποφατικῆς θεολογίας	121
β. Ἐνότητα καί ἐμπειρικός χαρακτήρας τῆς κατα- φατικῆς καί ἀποφατικῆς θεολογίας.....	130
Συμπέρασμα.....	136

6. Η ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓ. ΙΩΑΝΝΗ ΤΟ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ

Είσαγωγή.....	139
α. Ἡ ἔννοια τῆς ἐνανθρωπήσεως στή Χριστολογία τοῦ ἁγ. Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ	141

1. Αναγκαιότητα και σκοπός της θείας ένανθρω- πήσεως.....	141
2. Ο τρόπος της θείας ένανθρωπήσεως.....	145
3. Οί δύο φύσεις και τό ένα πρόσωπο του Χρι- στοῦ.....	155
4. Δύο θελήσεις, δύο ἐνέργειες - ἕνας ὁ θέλων καί ὁ ἐνεργῶν.....	170
β. Τό τριαδολογικό πλαίσιο της Χριστολογίας του ἀγ. Ἰωάννη του Δαμασκηνοῦ.....	178
γ. Τό ἀνθρωπολογικό καί σωτηριολογικό πλαίσιο της Χριστολογίας του ἀγ. Ἰωάννη του Δαμασκη- νοῦ.....	188
δ. Ἡ σημασία της Χριστολογίας του ἀγ. Ἰωάννη του Δαμασκηνοῦ γιά τήν Εἰκονολογία του.....	199
Συμπέρασμα.....	204
7. ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟ- ΝΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓ. ΙΩΑΝΝΗ ΤΟ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ	
Εἰσαγωγή.....	207
α. Ἡ δογματική ταυτότητα τῶν Ἀντιχαλκηδονίων.....	210
β. Ἡ ἰδεολογική ὀρθοδοξία καί ἡ Ὁρθοδοξία της Ἐκκλησίας.....	225
Συμπέρασμα.....	231
8. Η «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ» ΤΩΝ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓ. ΙΩΑΝΝΗ ΤΟ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ ΚΑΙ Ο ΕΝΔΟ- ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ	
Εἰσαγωγικά.....	233
α. Οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι καί ὁ ἐνδοορθόδοξος διάλο- γος.....	237
β. Κραυγαλέες παρανοήσεις καί διαστρεβλώσεις.....	240
γ. Ἡ «ὀρθοδοξία» τῶν Ἀντιχαλκηδονίων κατά τόν ἀγ. Ἰωάννη τό Δαμασκηνό.....	248
δ. Ἐκκλησιαστική καί ἰδεολογική ὀρθοδοξία.....	271

Ἀντί ἐπιλόγου	276
9. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΜΕΤΑΞΥ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΜΗ-ΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ	
Εἰσαγωγή	279
α. Βασικοί σταθμοί τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου	280
β. Προβλήματα τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου.....	283
Συμπέρασμα - Προοπτικές.....	292
10. ΛΕΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΜΕ ΤΗ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΞ ΕΠΟΨΕΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ	
Εἰσαγωγή.....	295
α. Ἡ σύγκλιση ὀρθοδόξου καί ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας στά κείμενα τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου τῆς α΄ δεκαετίας (1980-1990).....	301
β. Τό πρόβλημα τῆς Οὐνίας καί ὁ Θεολογικός Διάλογος κατά τῆ β΄ δεκαετία (1990-2000).....	322
Συμπέρασμα.....	337
11. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΥΜΕΡΕΙΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΔΙΑΛΟΓΟΥΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ	
Εἰσαγωγή.....	341
α. Ἡ οἰκουμενική σημασία καί ἐπικαιρότητα τῆς πατερικῆς θεολογίας.....	342
β. Ἡ συμβολή τῆς πατερικῆς θεολογίας στοὺς πολυμερεῖς θεολογικοὺς διαλόγους.....	350
Συμπέρασμα.....	363
12. ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΘΡΗΣΚΕΙΑΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ	
Εἰσαγωγή.....	365

α. Ὁ διαθρησκειακός διάλογος στά πλαίσια τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Παγκο- σμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.....	368
β. Ἡ πρόκληση τοῦ διαθρησκειακοῦ διαλόγου καί ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία	370
Συμπέρασμα.....	382
13. Η ΔΙΑΘΡΗΣΚΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ (ΒΑΤΙΚΑΝΟ, 25-28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1999)	
Εἰσαγωγή.....	385
Τό χρονικό καί τά κείμενα τῆς Διαθρησκειακῆς Συ- νέλευσης.....	386
Ἐπίλογος - Ἀξιολόγηση καί Προοπτικές.....	408
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (κατά θέματα).....	411

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μέσα στά πλαίσια τής προσπάθειάς μας νά προσεγγίσουμε διεξοδικά όρισμένα προβλήματα πού άναφύονται κατά τίς σύγχρονες θεολογικές καί οίκουμενικές άναζητήσεις καί νά δώσουμε κατά τό δυνατόν τεκμηριωμένες άπαντήσεις μέ βάση τήν όρθόδοξη παράδοση καί τή σύγχρονη θεολογική έρευνα, καθώς καί τόν έν γενεί θεολογικό στοχασμό, δημοσιεύσαμε ήδη σέ δυό τόμους, έναν τό 1993 καί έναν τό 2000, μία σειρά μελετημάτων δογματικής θεολογίας μέ τόν ευρύ καί περιεκτικό ταυτόχρονα τίτλο *Όρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός*.

Ό παρών τόμος έχει σκοπό νά συνεχίσει αυτή τήν προσπάθεια επικεντρώνοντας τό ενδιαφέρον του σέ επίκαιρα δογματικά, ιστορικοδογματικά, οίκουμενικά καί διαθρησκειακά προβλήματα μέσω τών δεκατριών μελετημάτων πού τόν άπαρτίζουν. Τά περισσότερα από αυτά άποτέλεσαν είσηγήσεις μας σέ διάφορα συνέδρια κατά τήν τελευταία όκταετία καί δημοσιεύθηκαν ως επί τό πλείστον στά Πρακτικά τών έν λόγω συνεδριών.

Ειδικότερα, τό πρώτο άναφέρεται στή σημασία καί τήν προβληματική του προπατορικού άμαρτήματος κατά τήν όρθόδοξη παράδοση, άναδεικνύοντας τίς θεολογικές του προϋποθέσεις, τήν έννοια τής άρχέγονης κατάστασης καί τής πτώσης τού άνθρώπου, τή μετάδοση τών συνεπειών τής πτώσης στό άνθρώπινο γένος, καθώς καί τήν άρση τών συνεπειών αυτών μέσω τού σωτηριώδους έργου τού Χριστού.

Τό δεύτερο έπιχειρεί νά δείξει ότι ή ένανθρώπιση τού Λόγου δέν ύπήρξε για τούς Άποστόλους καί τούς Πατέρες τής Έκκλησίας μόνο τό βασικότερο δόγμα τής

χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλά καί τό γεγονός ἐκεῖνο πού ὑπαγόρευσε στήν πράξη τήν ἱεραποστολική τακτική καί δράση ἰδιαίτερα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ὅπως δηλ. ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ σαρκώθηκε, γιά νά ἐπιτελέσει τό σωτηριῶδες ἔργο του, ἔτσι καί ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου, πού εἶναι ὁ ἴδιος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, μέ τή διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων σαρκώθηκε μέσα στόν ἰουδαϊκό καί ἑλληνικό κόσμο, προσλαμβάνοντας ὅλα τά μορφολογικά ἐκεῖνα στοιχεῖα πού ἦταν ἀναγκαῖα, προκειμένου νά γίνει κατανοητός ἀπό τοὺς ἀνθρώπους, στοὺς ὁποίους ἀπευθύνθηκε, καί νά ἐπιτελέσει ἔτσι τό σωστικό καί θεραπευτικό ρόλο του.

Τό τρίτο ἐξετάζοντας τήν ἔννοια τῆς δημιουργίας κατὰ τό Γρηγόριο Νύσσης, ἀποσκοπεῖ νά ἀναδείξει ἀφενός τή διδασκαλία του γιά τήν προέλευση τῆς ὕλης ἐκ τοῦ μηδενός μέ μόνη τή συνδρομή τοῦ θείου θελήματος, τό ὁποῖο «ἀποτέλεσε» κατ' αὐτόν τήν ὕλη καί τήν οὐσία τῶν δημιουργημάτων, καί ἀφετέρου τή διδασκαλία του γιά τό δυναμικό χαρακτήρα τῆς δημιουργίας πού ἐκφαίνεται κατὰ τήν ἐξελικτική πορεία της ἀπό τίς ἀρχικές σπερματικές της καταβολές μέχρι τήν ὀλοκλήρωση καί τήν τελείωση τῶν ἐπιμέρους ὄντων.

Τό τέταρτο ἐξετάζει τήν ἐπίδραση τῆς Μαριολογίας τοῦ Βασιλείου Σελευκείας στό ὕμνογραφικό ἔργο τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ καί ἐπιχειρεῖ νά δείξει ὅτι ἡ Μαριολογία τοῦ Βασιλείου Σελευκείας, λόγω τῆς ἀρρηκτικῆς σχέσης μέ τήν Χριστολογία του καί τοῦ κυρίλλειου θεολογικοῦ χαρακτήρα της, ἀποτέλεσε γιά τό Ρωμανό τό ἰδεῶδες πρότυπο πρὸς μίμηση στήν ἐποχή του, πράγμα πού τον ὤθησε νά ἐκμεταλλευθεῖ πλήρως κατὰ τή σύνταξη τῶν Κοντακίων του τίς ὀμιλίες τοῦ Βασιλείου μέ μαριολογικό καί χριστολογικό περιεχόμενο, εἰσάγοντας ἔτσι τή Μαρι-

ολογία και τή συνδεδεμένη μ' αὐτήν Χριστολογία τοῦ Βασιλείου, ἐκλαϊκευμένες και ὀργανικά δεμένες μεταξύ τους, μέσα στή λατρευτική πράξη και ζωῆ τῆς Ἐκκλησίας.

Τό πέμπτο ἀναφέρεται στήν ἔννοια και τή σημασία τῆς κατάφασης και τῆς ἀπόφασης κατά τόν ἅγ. Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, ἐπιχειρώντας νά ἀναδείξει ἀφενός τό ἐμπειρικό και ἔνιαιο ὄντολογικό ὑπόβαθρο τόσο τῆς καταφατικῆς ὅσο και τῆς ἀποφατικῆς θεολογίας τοῦ ἅγ. Μαξίμου και ἀφετέρου τή γνωσιολογική σημασία τους ὄχι μόνο γιά τήν ἐπίτευξη τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ, ἀλλά και γιά τή διαμόρφωση μιᾶς περὶ Θεοῦ ἔννοιας ἀπαλλαγμένης ἀπό ἀντικειμενοποιήσεις και ἀνθρωπομορφισμούς, μέ οὐσιαστικές συνέπειες γιά τήν πορεία τῆς θεολογίας και τήν ἐν γένει πνευματική κληρονομιά και παράδοση τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς.

Στό ἕκτο ἐξετάζεται ἡ διδασκαλία τοῦ ἅγ. Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου, καθώς και ἡ σημασία της γιά τίς βασικές πτυχές τῆς θεολογίας του, και τονίζεται ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση δέν ἀποτελεῖ γι' αὐτόν μόνο τό ἐπίκεντρο τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας του, πού ἀναφέρεται ἀποκλειστικά στή θεολογική προβληματική τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, ἀλλά και τό κοινό σημεῖο ἀναφορᾶς τῶν πιό βασικῶν πτυχῶν τῆς θεολογίας του, ὅπως τῆς Τριαδολογίας, τῆς Ἀνθρωπολογίας, τῆς Σωτηριολογίας και τῆς Εἰκονολογίας του, εἰς τρόπον ὥστε νά προσδιορίζει τήν οὐσία και τήν ἀνάπτυξή τους και νά ἀποβαίνει κατ' αὐτόν τόν τρόπο ὁ συνδεδετικός κρικός πού ἐξασφαλίζει τήν ἐνότητα τῆς ὄλης θεολογίας του.

Στό ἕβδομο διερευνῶνται οἱ ἔννοιες τῆς αἵρεσης και τῆς ὀρθοδοξίας πού χαρακτηρίζουν τούς Ἀντιχαλκηδόνιους κατά τόν ἅγ. Ἰωάννη τό Δαμασκηνό, μέ σκοπό νά κατασταῖ σαφές ὅτι ἡ θεώρηση τῶν Ἀντιχαλκηδονίων ὡς αἰ-

ρειτικῶν κατ' αὐτόν δέν ὀφείλεται στήν οὐσία τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τους, ἀλλά στό γεγονός ὅτι ἀρνήθηκαν νά δεχθοῦν τήν οἰκουμενική ἀπόφανση τῆς Ἐκκλησίας κατά τήν Δ' Οἰκουμενική Σύνοδο λόγω τῶν δυοφυσικῶν διατυπώσεών της, καί γι' αὐτό ἀκριβῶς τούς χαρακτηρίζει ὡς πρός ὅλα τά ἄλλα «ὀρθοδόξους», ἀναγνωρίζοντας μέ τόν τρόπο αὐτό μόνο τόν ἰδεολογικό χαρακτήρα τῆς ὀρθοδοξίας τους ἢ μέ ἄλλα λόγια τήν ὀρθοδοξία τους μόνο κατά τήν οὐσία τοῦ δόγματος.

Τό ὄγδοο μέ τίτλο *Ἡ «ὀρθοδοξία» τῶν Ἀντιχαλκηδονίων κατά τόν ἅγ. Ἰωάννη τό Δαμασκηνό καί ὁ ἐνδοορθόδοξος διάλογος* ἀποτελεῖ ἀπάντηση σέ βασικές θέσεις τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γεωργίου, Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, *Ἡ «ἰδεολογική» ὀρθοδοξία τῶν Ἀντιχαλκηδονίων. Ἀπάντησις σέ ἀπόψεις τοῦ καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Μαρτζέλου*, Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Ἅγιον Ὅρος 2005, στό ὁποῖο μέ κραυγαλέες παρανοήσεις πατερικῶν κεμένων καί ἠθελημένες διαστρεβλώσεις δικῶν μας θέσεων παραχαράσσονται οἱ ἐπιστημονικές ἀπόψεις πού διατυπώσαμε στό παραπάνω ἔβδομο μελέτημά μας, προκειμένου νά ἐξαχθοῦν τά συμπεράσματα πού θέλει ὁ συγγραφέας του.

Στό ἔνατο ἐξετάζονται τά προβλήματα καί οἱ προοπτικές του Θεολογικοῦ Διαλόγου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τούς Μή-χαλκηδониους, μέ σκοπό νά δοθοῦν ἀπαντήσεις στά προβλήματα πού ἐπισημαίνονται, οἱ ὁποῖες νά εἶναι σύμφωνες πρός τήν ὀρθόδοξη θεολογία καί παράδοση, μέ προοπτική τήν ἀποκατάσταση τῆς πλήρους κοινωνίας μεταξύ τῶν διαλεγόμενων Ἐκκλησιῶν.

Στό δέκατο ἐπιχειρεῖται ἡ ἀξιολόγηση καί ἐξετάζονται οἱ προοπτικές του Θεολογικοῦ Διαλόγου τῆς Ὁρθοδόξου μέ τή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία ἀπό ὀρθόδοξη ἄ-

ποψη και τονίζεται ότι, ενώ ο Θεολογικός Διάλογος κατά την πρώτη δεκαετία του (1980-1990) σημείωσε εκπληκτική έπιτυχία με την παραγωγή θεολογικών κειμένων που άπηχοῦν τήν ὀρθόδοξη θεολογία και παράδοση, κατά τή δεύτερη δεκαετία του (1990-2000) ἐγκλωβίστηκε στό ἀκανθῶδες και δυσεπίλυτο πρόβλημα τῆς Οὐνίας, τό ὅποιο σέ συνάρτηση και μέ ὀρισμένες μονομερεῖς ἐνέργειες τοῦ Βατικανοῦ, ἀντίθετες μέ τά ἀπό κοινοῦ συμπεφωνημένα και συνυπογεγραμμένα μεταξύ τῶν δυό πλευρῶν, συνετέλεσαν στή διακοπή τοῦ Διαλόγου γιά μία ἐξαετία, μέχρι τό Σεπτέμβριο τοῦ 2006, ὅποτε ξανάρχισε και πάλι ἐπίσημα ὁ Θεολογικός Διάλογος.

Στό ἐνδέκατο ἐξετάζεται ἡ σημασία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας στοῦς πολυμερεῖς θεολογικούς διαλόγους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μέ σκοπό νά ἀναδειχθεῖ ἡ συμβολή τῆς πατερικῆς θεολογίας τόσο κατά τήν ἀντιμετώπιση θεολογικών προβλημάτων στό πλαίσιο τοῦ ΠΣΕ, ὅπως λ.χ. ἡ διεύρυνση τοῦ ἄρθρου-βάσης, ἡ θεώρηση τοῦ συμβόλου Νικαίας-Κων/πόλεως ὡς τριαδολογικοῦ κριτηρίου ἢ ἀκόμη ἡ στάση τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἔναντι τοῦ κειμένου τῆς Lima (BEM), ὅσο και κατά τή συζήτηση τοῦ ρωμαϊκοῦ κειμένου σχετικά μέ τήν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγ. Πνεύματος (1995), πού πραγματοποιήθηκε στή Βιέννη τό 1998 μέ πρωτοβουλία τοῦ Ἰδρύματος Pro Oriente.

Τό δωδέκατο ἐξετάζει τή διαχρονική στάση τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ διαθρησκειακοῦ διαλόγου, μέ σκοπό νά ἀναδείξει κυρίως τό διαθρησκειακό διάλογο πού διεξάγει τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο στήν ἐποχή μας μέ τόν Ἰουδαϊσμό και τό Ἰσλάμ, ἀνταποκρινόμενο ὄχι μόνο στό αἰτήματα τῶν καιρῶν, ἀλλά και στήν εὐθύνη τῆς Ὀρθοδοξίας γιά τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης και τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ἀνά τόν κόσμο, ὅπως ἄλ-

λωστε τό ἴδιο γίνεται τόσο ἀπό τήν πλευρά τοῦ ΠΣΕ ὅσο καί ἀπό τήν πλευρά τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας.

Τέλος, τό δέκατο τρίτο μελέτημα, ὑπό μορφή τρόπον τινά *excursus* σιά πλαίσια αὐτοῦ τοῦ τόμου, ἀναφέρεται στή Διαθρησκειακή Συνέλευση τῆς Ρώμης πού πραγματοποιήθηκε στό Βατικανό μεταξύ 25-28 Ὀκτωβρίου 1999, μέ σκοπό νά ἀναδείξει τήν ἀναγκαιότητα, τίς προτεραιότητες καί τούς στόχους τοῦ διαθρησκειακοῦ διαλόγου πού διεξάγει ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία κατά τά τελευταῖα χρόνια, προκειμένου ὁ ἀναγνώστης, ἔχοντας ὑπόψη του καί τό διαθρησκειακό διάλογο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, στόν ὁποῖο ἀναφέρεται τό προηγούμενο μελέτημα, νά ἀποκομίσει κατά τό δυνατόν μία σφαιρική εἰκόνα γιά τά ζητήματα τοῦ διαθρησκειακοῦ διαλόγου πού ἀπασχολοῦν τίς δύο Ἐκκλησίες.

Ἀπό τή θέση αὐτή θά ἤθελα νά εὐχαριστήσω θερμά τή σύζυγό μου Δήμητρα Μπαζιωτοπούλου - Μαρτζέλου, πού καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς ἔρευνας καί τῆς συγγραφῆς τῶν μελετημάτων αὐτῶν μοῦ συμπαραστάθηκε μέ ἀξιοθαύμαστη ὑπομονή καί αὐτοθυσία, καθώς καί τήν ἐπιστημονική βοήθῃ τοῦ Τομέα Δογματικῆς Θεολογίας δ. Παρασκευῆ Ροκά, πού ἀνέλαβε μέ πραγματικό ἐνδιαφέρον καί προθυμία τή διόρθωση τῶν τυπογραφικῶν δοκιμῶν καί τήν ἐπιμέλεια τοῦ παρόντος συλλογικοῦ τόμου.

Θεσσαλονίκη, 26 Ὀκτωβρίου 2006.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ